

JOAQUIM SOLÉ I VILANOVA

TERRITORI, POBLACIÓ I IDENTITAT COMARCAL

Malgrat el protagonisme que les comarques han adquirit en els darrers deu anys en els mitjans de comunicació i en la vida pública catalana, Anoia segueix sent una comarca poc coneguda. Això es deu, en gran mesura, a la situació i les característiques particulars de la comarca mateixa. Tal com assenyala A. Dalmau i Ribalta, Anoia és «una típica zona de transició, amb el desdibuixament i l'aiguabarreig que això sempre comporta. Aquesta condició de la nostra comarca es manifesta en multitud d'aspectes: a mig camí del vell camí ral de Barcelona a Lleida; a l'extrem oriental de la Depressió Central Catalana; al límit lingüístic fronterer del català occidental i del català oriental; a cavall d'una llarga i forta tradició industriosa i d'una àmplia extensió de cultius de secà».¹

La comarca d'Anoia no és una comarca històrica. Fou creada per la Generalitat en aprovar-se la Divisió Territorial de Catalunya l'any 1936 i rebé el nom del riu (o riera) que la travessa de nord-oest a sud-est. Té una extensió de 893 km² i està rodejada per les comarques del Solsonès, el Bages, el Baix Llobregat, l'Alt Penedès, l'Alt Camp, la Conca de Barberà i la Segarra.

Anoia està formada per 34 municipis i la seva capital és la ciutat d'Igualada, que es troba a la conca d'Òdena, al bell mig de la comarca. A la comarca no hi ha hagut fusions ni segregacions dels seus municipis des que fou creada, i durant tot el segle xx l'únic fet destacable d'aquest caire fou l'expansió del municipi d'Igualada a esquena del d'Òdena l'any 1925. El conjunt dels 34 municipis quasi coincideix amb els 34 municipis de l'actual partit judicial d'Igualada. L'única diferència rau en el municipi de la Molsosa que, tot i ser de la comarca d'Anoia, pertany al partit judicial

de Solsona i a la província de Lleida; un altre cas és el municipi de Collbató que en la divisió territorial de 1936 es va incloure a la comarca del Baix Llobregat, però que forma part del partit judicial d'Igualada.

Una bona part de les terres de la comarca admeten conreus de secà i estan destinades al cultiu de cereals (zones nord i oest) o a la vinya (zones sud i sud-est). No obstant això, la majoria de treballadors d'Anoia troben ocupació a la indústria que és el sector que proporciona més riquesa a la comarca.

Gràcies precisament al creixement constant de la indústria del gènere de punt, a la consolidació de les indústries dedicades a adobar pells i a la fabricació de paper, i gràcies també a l'aparició de diverses grans empreses relacionades amb el metall, Anoia és avui una de les comarques de l'interior de Catalunya, fora de l'àrea d'influència de Barcelona, que destaca pel seu capital i empresariat, pel seu nivell de renda, superior a la mitjana de Catalunya, i pel creixement demogràfic sostingut dels darrers vuitanta-cinc anys.²

la població

Efectivament, la comarca d'Anoia ha crescut de manera continuada des de l'inici del segle xx, tal com es pot veure en el quadre 1. Els 35.957 habitants de l'any 1900 passen a ser 43.176 l'any 1940; 48.481, l'any 1960 i arriben a ser 79.843 el 1986. Anoia no és una comarca com tantes d'altres de l'interior de Catalunya que han perdut població, sinó una comarca industrial que no ha parat de créixer durant el segle xx.

Igualada, que l'any 1900 tenia 10.442 habitants i ocupava el setzè lloc entre les ciutats de Catalunya, actualment en té 30.878 i ocupa el lloc vint-i-vuitè. Dins la comarca la segueixen en importància demogràfica les poblacions de Santa Margarida de Montbui

COLITA

L'ANOIA

QUADRE 1

POBLACIÓ I SUPERFÍCIE A LA COMARCA D'ANOIA								
	POBLACIÓ							SUPERFÍCIE Km ²
	1900 1900	1940 1940	1960 1960	1981 1981	1986 ² 1986 ²	% var. 1900-1981	% var. 1981-1986	
1 Argençola	510	672	382	221	185	-56,7	-16,3	47,10
2 Bellprat	315	322	187	107	93	-66,0	-13,1	30,95
3 El Bruc	1.186	757	855	652	707	-45,0	+8,4	46,76
4 Cabrera d'Anoia	328	337	333	139	251	-57,6	+80,6	17,04
5 Calaf	1.396	1.705	2.258	3.231	3.205	+131,4	-0,8	9,35
6 Calonge de Segarra	431	451	375	199	195	-53,8	-2,0	37,28
7 Capellades	2.629	2.276	2.466	4.883	4.917	+85,7	+0,7	2,90
8 Carme	817	723	683	717	697	-12,2	-2,8	11,22
9 Castellfollit de Riubregós	410	390	451	276	274	-32,7	-0,7	26,28
10 Castellolí	457	529	530	452	437	-1,1	-3,3	25,25
11 Copons	777	537	514	324	309	-58,3	-4,6	21,53
12 Igualada	10.442	15.981	19.558	31.532	30.878	+202,0	-2,1	8,29
13 Jorba	785	635	684	471	498	-40,0	+5,7	30,96
14 La Llacuna	1.420	1.169	1.098	2.287	2.490	+138,5	+8,9	17,06
16 La Molsosa	204	284	212	147	135	-27,9	-8,2	26,72
17 Montmaneu	303	356	317	309	282	+2,0	-8,7	13,55
18 Òdena	1.239	1.210	1.715	2.586	2.581	+108,7	-0,2	52,16
19 Orpí	324	330	257	158	151	-51,2	-4,4	15,42
20 Piera	2.663	3.248	3.266	4.730	5.125	+77,6	+10,3	57,50
21 Pierola	923	1.047	923	841	838	-8,9	-0,4	33,33
22 La Pobra de Claramunt	1.074	1.130	1.173	1.683	1.697	+56,7	-0,8	18,37
23 Els Prats de Rei	883	741	836	619	584	-29,9	-5,7	32,76
24 Pujalt	330	485	352	1709	180	-48,5	+5,9	31,72
25 Rubió	337	504	338	136	136	-59,6	0	38,51
26 Sant Martí Sescúioles	568	620	596	415	396	-26,9	-4,6	3,80
27 Sant Martí de Tous	797	1.085	1.021	1.027	1.002	+28,9	-2,4	38,84
28 Sant Pere Sallavinera	300	364	304	183	194	-39,0	+6,0	21,95
29 Santa Margarida de Montbui	531	878	2.012	8.178	0.008	+1.440,1	+11,1	27,82
30 Santa Maria de Miralles	409	530	236	98	98	-76,0	0	25,38
31 La Torre de Claramunt	713	710	555	1.220	1.517	+71,1	+24,3	14,80
32 Vallbona d'Anoia	767	679	678	1.049	1.050	+36,8	+0,1	6,48
33 Veciana	284	512	504	211	199	-25,7	-5,7	38,89
34 Vilanova del Camí	446	644	1.714	8.368	8.609	+1.776,2	+2,9	10,54
Anoia	35.957	43.176	48.481	78.348	79.843	+117,9	+1,9	893,0

Notes: 1 Població de dret

2 Les dades de 1986, facilitades pels ajuntaments respectius, són els resultats definitius del Padró Municipal.

Font: INE. Censos de població i elaboració pròpia

i Vilanova del Camí que l'any 1986 comptaven amb 9.088 i 8.609 habitants respectivament. Aquestes dues poblacions es troben pràcticament enganxades a Igualada, que té un terme municipal molt petit i, junt amb la vila d'Òdena que compta amb 2.581 habitants, formen el que es pot anomenar la conurbació igualadina. De fet, aquesta conurbació, o conjunt de les quatre poblacions, és la que concentra la major part de la indústria de la comarca i la que fa que el moviment demogràfic d'Anoia hagi estat clarament positiu. El quadre 2 ens mostra el pes que Igualada i la seva rodalia han tingut al llarg del segle xx. De representar el 35,2 % de la població comarcal el 1900, el conjunt

dels quatre municipis ha passat a representar el 51,6 % el 1960, i el 64,1 % el 1986. Per tant, es pot dir que gairebé dos terços dels habitants de la comarca resideixen a Igualada o en els tres municipis de la rodalia.

Unes altres vuit poblacions amb més de mil habitants han tingut un creixement destacable al llarg del segle xx. Piera passa de 2.663 habitants el 1900 a tenir-ne 5.125 el 1986. En el mateix període, Capellades passa de 2.629 a 4.917 habitants; Calaf passa de 1.396 a 3.205; Masquefa, de 959 a 2.490; la Pobra de Claramunt passa de 1.074 a 1.697; la Torre de Claramunt, de 713 a 1.517; Vallbona d'Anoia, de 767 a 1.050, i Sant Martí de Tous, de 797 a 1.002 habitants. Totes aquestes poblacions deuen el seu creixement a l'activitat industrial (tèxtil, paper, ceràmica, etc.) que s'ha desenvolupat en el seu terme. En alguns municipis, però, el creixement també es deu a la proximitat d'Igualada (és el cas de la Pobra de Claramunt i Sant Martí de Tous), o a l'aparició de serveis privats o públics propis de caps de subcomarca (cas de Piera i Calaf).

Només els dotze municipis que avui tenen més de

QUADRE 2

EVOLUCIÓ DEMOGRÀFICA D'IGUALADA I LA SEVA RODALIA					
	1900	1940	1960	1981	1986
Igualada	10.442	15.981	19.558	31.532	30.878
Òdena	1.239	1.210	1.715	2.586	2.581
Santa Margarida de Montbui	531	878	2.012	8.178	9.088
Vilanova del Camí	446	644	1.714	8.368	8.609
Total conurbació igualadina	12.658	18.713	24.999	50.664	51.156
Pes de la conurbació respecte a Anoia	35,2 %	43,3 %	51,6 %	64,7 %	64,1 %

COLITA

mil habitants han vist augmentar la seva població en el període 1900-86. Per tant, els vint-i-dos restants han perdut població durant aquest període, inclosos la Llacuna i el Bruc que l'any 1900 comptaven amb més de 1.000 persones. Finalment, cal destacar que a començament de segle cap municipi de la comarca no tenia menys de dos-cents habitants, si bé ara ja en són 10 els que no hi arriben.

L'evolució demogràfica de la comarca d'Anoia ha estat molt semblant a la del conjunt de Catalunya. L'augment més fort de la població es donà, tant en un cas com en l'altre, en el període 1960-81. A Anoia, els municipis més industrials van rebre població d'altres municipis de la comarca o de comarques més occidentals i d'altres regions de l'Estat espanyol.

Cal, però, destacar que, darrerament, la crisi econòmica desencadenada el 1973 i el fort descens de la taxa de natalitat han fet variar la tendència demogràfica de Catalunya. El creixement vegetatiu de la població ha estat molt baix i el saldo migratori, tradicionalment positiu, ha passat a ser negatiu, ja que persones sense feina o jubilades han tornat a les seves terres d'origen.

Aquest doble fenomen demogràfic també s'ha donat a la comarca d'Anoia, però amb menys intensitat, ja que, si bé el descens de la taxa de natalitat en el període 1981-86 també ha estat alarmant, la crisi econòmica no es féu present fins a l'any 1980 i amb menys intensitat que a la resta de comarques de Catalunya. Això explica que en els darrers cinc anys les poblacions d'Anoia no hagin perdut els habitants que han perdut altres poblacions de Catalunya.

Segons dades molt recents, durant el període 1981-86, Barcelona ha perdut un 2,9 % dels seus habitants i els restants 26 municipis de la Corporació Metropolitana de Barcelona, un 2,5 %. Ciutats caps de comarca com Vic i Manresa han perdut un 5,2 % i un 4,1 % dels seus habitants, respectivament. En canvi, altres caps de comarca de característiques semblants, com Tàrraga, Olot, Valls, Figueres i Vilafranca del Penedès, han seguit creixent, tot i que potser a un ritme més baix. (Vegeu el quadre 3).

En el període 1981-86, Igualada ha perdut un 2,1 % de la seva població en passar de 31.532 habitants el

1981 a 30.878 el 1986. Ara bé, els municipis de la rodalia d'Igualada no han perdut població, sinó que n'han guanyat, així resulta que la conurbació igualadina ha passat de 50.664 habitants a 51.156, és a dir, ha augmentat 492 habitants. Això explica que la pèrdua demogràfica d'Igualada no es degui tant a les persones sense feina o jubilades que han tornat a les seves terres d'origen de fora de Catalunya, sinó al fet que hi ha famílies que han preferit traslladar la seva residència fora del nucli d'Igualada sense canviar de feina. Aquest ha estat el cas de famílies de classe treballadora que s'han traslladat a viure als municipis de la rodalia perquè el cost dels habitatges és més baix, ja que els preus dels solars també són més baixos que els d'Igualada. També s'ha donat el cas de famílies igualadines de classe mitjana professional que s'han fet la casa enjardinada als municipis de la rodalia on hi ha més espai disponible.

El conjunt de la comarca d'Anoia també ha crescut durant el període 1981-86 i no solament en la quantitat que ho ha fet la conurbació igualadina, sinó per un total de 1.495 habitants, és a dir ha augmentat un 1,9 %. Això referma la dinàmica mateixa de la comarca d'Anoia, tant en l'àmbit industrial com en el demogràfic. En els propers deu o quinze anys no és d'esperar que Anoia tingui un creixement espectacular, semblant al dels anys seixantes i setantes, però sí un augment lleugerament superior al que experimentarà el conjunt de Catalunya. Les causes d'aquest creixement diferencial poden ser el manteniment del ritme industrial de la comarca i la millora dels serveis públics i mitjans de transport i comunicació. Això comportarà que un nombre creixent de famílies d'Anoia es resisteixin a deixar la comarca, i que famílies de l'àrea barcelonina traslladin la seva residència habitual allà on, durant un temps, han tingut la segona residència dels caps de setmana. Aquest fenomen, el corrobora, per una part, el creixent nombre de ciutadans de la comarca que diàriament es traslladen a treballar a Barcelona i, per una altra, el creixement recent de municipis com Piera, Cabrera d'Igualada i el Bruc que tenen un nombre elevat de segones residències, algunes de les quals els estadants les han convertides en residència habitual.

comarca real i comarca administrativa

Tal com ens diu Josep Iglésies, «la comarca no és sols un territori amb tots els seus trets físics; ve definida també per una comunitat humana, amb unes característiques concretes; un cert tipus de paisatge, finalment, acaba de caracteritzar-la».³

La comarca administrativa creada amb el nom d'Anoia el 1936 no responia perfectament a aquesta concepció, sinó que obeïa a la necessitat de crear unes demarcacions al més homogènies possible, sense deixar zones mortes, que facilitessin la descentra-

QUADRE 3

EVOLUCIÓ DEMOGRÀFICA DE CAPS DE COMARCA					
Cap de comarca	Població			% var.	% var.
	1950	1981	1986	1950-81	1981-86
Vic	16.975	30.155	28.583	+ 77,6	-5,2
Manresa	40.452	67.007	64.274	+65,6	-4,1
Igualada	16.965	31.532	30.878	+85,9	-2,1
Tàrraga	6.935	11.046	11.105	+59,3	+0,5
Olot	14.387	25.072	25.554	+74,3	+1,9
Valls	11.650	18.857	19.577	+61,9	+3,8
Figueres	16.589	30.412	31.942	+83,3	+5,0
Vilafranca del Penedès	11.177	25.025	26.433	+123,9	+5,6

COLITA

COLITA

lització administrativa del govern de la Generalitat.

Des de la seva creació, la comarca d'Anoia destaca per tenir tres subcomarques fàcilment delimitables i amb una gran cohesió en dues d'elles. Es tracta de la conca d'Òdena o comarca d'Igualada, situada al centre de la comarca i amb una tradició i vocació primordialment industrials, l'altiplà de Calaf o alta Segarra al nord-oest, amb una població majoritàriament dedicada al conreu de cereals, i la subcomarca de Piera al sud-est, on predomina el cultiu de la vinya.

Les dues primeres subcomarques sempre han tingut un centre mercadal o comercial indiscutible i un grau de cohesió elevat, coses que no ha tingut la zona de Piera. La configuració física de la conca d'Òdena i el pes industrial i demogràfic que hi té Igualada fan que aquesta ciutat tingui una gran influència sobre els municipis d'una rodalia àmplia i que hi hagi una relació intensa entre la seva gent. Calaf també és un centre d'atracció dels pobles pròxims que l'envolten i tots se senten part de la gran comarca agrícola i històrica de la Segarra. La zona de Piera, amb relacions vinícoles amb el Penedès, no té una unitat tan marcada i, a la vila de Piera mateix, li manca la força aglutinadora d'Igualada i Calaf. Aquesta manca d'unitat es deu, en part, al pes de Capellades dins la zona i a la influència de Sant Sadurní d'Anoia i de Martorell, exercida des de fora de la comarca.

A efectes d'anàlisi es pot dir que, dels 34 municipis de la comarca d'Anoia, la conca d'Òdena o comarca d'Igualada n'inclou els tretze municipis compresos entre l'eix format per Rubió-Copons i el dibuixat per Castellolí-Vilanova del Camí-Santa Margarida de Montbui-Santa Maria de Miralles. L'altiplà de Calaf està integrat pels municipis dels Prats de Rei i Veciana i els altres set situats al seu cantó nord. La subcomarca de Piera, formada per dotze municipis, inclou el Bruc, la Pobla de Claramunt, Orpí i la Llacuna i tots aquells situats al costat sud-est.

El volum de població de cada subcomarca sempre ha estat molt divers. El 1940, Anoia comptava amb 43.176 habitants, un 58 % dels quals residia a la conca d'Òdena, un 13 % a l'altiplà de Calaf i un 29 % a la zona de Piera i Capellades. El 1986 les diferències s'han accentuat: d'una població de 79.843 habitants, el 68 % pertanyia a la conca d'Òdena, el 7 % a l'altiplà de Calaf i el 25 % a la zona de Piera i Capellades.

Però els canvis no han estat merament quantitius. De la mateixa manera que s'accepta obertament la manca d'unitat dels 34 municipis en el moment de la creació de la comarca d'Anoia, el 1936, ara cal reconèixer que en els 50 anys transcorreguts des de llavors hi ha hagut una sèrie de canvis econòmics, socials i tecnològics que han accelerat de forma natural la integració d'aquests municipis, n'han reduït les diferències i han augmentat la interrelació dels habitants de les tres subcomarques, i que per tant han facilitat el

sorgiment de la comarca d'Anoia com a comunitat humana.

Aquest procés d'integració ha tingut diverses causes. N'hem de destacar les següents:

- a) La creixent importància demogràfica d'Igualada i dels municipis més pròxims, que en conjunt passen de tenir un total de 18.713 habitants (el 43 % de la població de la comarca) el 1940, a tenir-ne 51.156 (el 64 %) el 1986. Aquest increment del pes demogràfic genera un important poder d'atracció laboral, comercial i financer, i converteix la capital d'Anoia en un centre de serveis privats cada dia més gran.
- b) L'aparició d'empreses manufactureres (metall, ceràmica, gènere de punt, etc) a les zones de Calaf i Piera ha comportat un predomini del treball industrial a totes les zones d'Anoia i la pèrdua de protagonisme de l'activitat agrícola. A més, la gran unitat comarcal derivada d'aquesta major presència industrial a diferents indrets de la comarca s'ha vist reforçada pel treball a mans que les empreses de gènere de punt d'Igualada ofereixen i pels petits tallers que munten en els racons més inesperats de la comarca.
- c) La radicació de determinats centres de serveis públics a Igualada oberts a tots els municipis de la comarca: instituts de batxillerat i de Formació Professional, centres sanitaris d'assistència primària i hospitalaris, jutjats, centres d'assistència cultural i pedagògica, etc.
- d) La millora del transport públic i especialment del transport privat que permet mantenir unes relacions personals i mercantils en un àmbit molt més extens que el que permetia l'època del carro i la diligència.
- e) La intensificació de les relacions familiars per part d'aquelles persones que un dia deixaren el seu poble d'origen per anar a viure (o simplement a treballar) a Igualada, però que hi segueixen tenint uns lligams familiars i de tipus patrimonial, i, potser, hi tenen la casa d'estiueig o dels caps de setmana.
- f) L'increment de relacions socials derivades de les activitats realitzades en temps de lleure: lligues esportives, actes culturals, festes majors, discoteques, etc.

Tot i que avui els mercats setmanals ja no són l'element revelador de la identitat comarcal, com potser ho eren als anys trenta, el desenvolupament comercial de moltes capitals de comarca ha servit d'aglutinador de la població dels diferents municipis. A Anoia no es pot dir que aquest desenvolupament hagi estat espectacular, ni es pot assegurar que Igualada hagi exercit una forta i decisiva atracció comercial. Malgrat l'intent aglutinador d'una Fira de Setembre creada el 1952, i que des de fa anys se n'espera la revisió del

COLITA

plantejament, a Igualada li ha mancat la vocació i el desenvolupament comercial que la situació comarcal requeria.

En l'àmbit de la vida pública, Igualada tampoc no ha sabut aprofitar el seu poder i autoritat moral com a capital de comarca, ni durant el règim del general Franco, ni en els darrers vuit anys d'ajuntaments democràtics. La Corporació Municipal d'Igualada ha estat poc decidida, poc imaginativa i gens eficaç tant a l'hora d'animar i coordinar els alcaldes de la comarca per a la provisió de serveis supramunicipals, com en els moments que calia fer un front comú davant les adversitats que han afectat diversos municipis de la comarca.⁴

La manca d'iniciativa d'Igualada ha estat també evident en l'àmbit de les comunicacions. Durant molt de temps ha semblat que a Igualada només preocupava l'enllaç amb Barcelona per carretera, per això no és estrany que la xarxa de carreteres i camins de la comarca hagi estat i segueixi sent deficitària, tant pel que fa a la necessària comunicació entre els seus municipis com a la relació amb les capitals de les comarques veïnes (Manresa, Vilafranca del Penedès, Valls i Montblanc).

Malgrat aquests factors que han pogut ser un fre a la integració dels 34 municipis de la comarca, la cohesió d'Anoia ha augmentat en els últims cinquanta anys. Tot i que hi poden seguir havent diferències entre les diferents zones de la comarca, no es pot negar que la comarca real dels anys vuitanta coincideix cada cop més amb la comarca administrativa d'Anoia. En un costat i altre de la frontera comarcal hi ha, no obstant això, municipis limítrofs que tenen una doble relació. Aquest és el cas dels municipis anoiencs del Bruc, Hostalets de Pierola, Masquefa, Piera, Cabrera d'Anoia, la Llacuna, Montmaneu i Castellfollit de Riubregós, i els de Collbató, Castellfollit del Boix, Aguilar de Boixadors i Santa Coloma de Queralt, que s'analitzaran més endavant.

les propostes de delimitació de la comarca

Un cop descrita la comarca real i l'alt grau de coincidència amb la comarca administrativa d'Anoia en el transcurs dels darrers 50 anys, i abans d'analitzar el grau d'identificació que hi expressen els ciutadans dels seus municipis, pot ser útil, o si més no interessant, repassar quines han estat les propostes delimitadores de la conca d'Anoia fetes pels estudiosos del fet comarcal.

La divisió comarcal aprovada per la Generalitat el 1936 havia estat precedida de diferents propostes. Algunes van ser fetes per al conjunt de Catalunya i altres eren obra d'estudiosos locals i es referien només a la conca d'Anoia. Pel que fa a la delimitació de les zones de la meitat oest d'Anoia, les propostes es podrien classificar en tres grups: el primer grup seria el de les

propostes que inclouen tant l'altiplà de Calaf com la conca d'Òdena a la comarca de la Segarra i, per tant, neguen que el riu Anoia caracteritza la comarca (Font Sagué, 1897 i Mn. J. Segura, 1908); el segon grup consistiria en les propostes que engloben Calaf i els municipis de la rodalia en la comarca de la Segarra (amb capital a Cervera) i identifiquen una comarca humana centrada a Igualada, que anomenen conca d'Òdena, conca d'Igualada o comarca d'Igualada, i segons els autors situen els Prats de Rei en una comarca o altra (Pau Vila, 1930, *Primer Projecte de la Ponència de la Generalitat*, 1932), i el tercer grup estaria format per les propostes d'estudiosos locals que no inclouen l'altiplà de Calaf i la conca d'Òdena dins la Segarra tradicional, sinó en una comarca centrada a Igualada (Gabriel Castellà, 1929, Borràs Quadres, 1932 i 1933).

Pel que fa als municipis de la meitat est d'Anoia, algunes propostes els inclouen a la comarca del Penedès si incorporen Igualada i la conca d'Òdena a la Segarra, i aleshores disputen a la Pobla de Claramunt la pertinença en una comarca o altra. En canvi, quan a la conca d'Òdena (o d'Igualada) se li reconeix una identitat comarcal, totes les propostes coincideixen en el que es considera el límit sud de la comarca, i només difereixen a l'hora de situar els municipis de Collbató o Masquefa en aquesta comarca.⁵

Des de l'aprovació de la divisió territorial, el 1936, fins ara, que al Parlament es planteja una nova ordenació territorial, pràcticament no s'han fet noves propostes de divisió comarcal per al conjunt de Catalunya. De fet, s'utilitza i es respecta la divisió de 1936 en obres tan destacables com la *Geografia de Catalunya*, dirigida per Lluís Solé Sabarís als anys seixanta, i la *Gran Enciclopèdia Catalana*, publicada la major part als anys setanta, i la col·lecció *Catalunya Comarcal* de la Caixa d'Estalvis de Catalunya, iniciada el 1978.

En canvi, hi ha dues propostes molt distants en el temps a tenir en compte, perquè fan referència específica a la comarca d'Anoia. Una d'elles, la presenta Josep Iglésies a l'*Assaig sobre l'extensió de la Comarca d'Igualada*, publicat el 1948 (tot i que al llibre hi figura la data de 1938, com a precaució davant la situació política de l'època). Josep Iglésies, que en qualitat de secretari havia format part de la Ponència de la Generalitat que preparà els projectes de divisió territorial els anys 1931 i 1932, realitzà un estudi molt complet sobre la comarca humana a la qual pertany Igualada. Tingué en compte factors d'ordre físic i humà, però es basà en els cercles mercaders, tal com ho havia fet la ponència quinze anys abans. Iglésies conclou que el que ell anomena comarca (humana) d'Igualada està formada pels municipis que hi ha entre el Bruc, els Hostalets de Pierola, Vallbona d'Anoia, Cabrera d'Anoia, la Torre de Claramunt, Carme, Orpí, Santa Maria de Miralles, Bellprat, Argençola, Copons, Rubió i el nucli de Maians (de Castellfollit del Boix), i deixa

COLITA

COLITA

en una faixa intermitja Masquefa, Piera, la Llacuna, Montmaneu, Veciana i els Prats de Rei. Els municipis de Calaf i de Santa Coloma de Queralt amb les respectives rodalies, els considera part de la històrica Segarra i no n'especifica la capital.

L'altra proposta esmentada apareix el 1982 a la *Gran Geografia Comarcal de Catalunya*, la qual adopta per a la majoria de comarques la divisió aprovada per la Generalitat el 1936. Hi ha, però, algunes excepcions, com la d'Anoia que es presenta dividida en la Segarra Calafina formada per 10 municipis (Calaf, Calonge de Segarra, Castellfollit de Riubregós, la Molsosa, els Prats de Rei, Pujalt, Sant Martí Sèsqueioles, Sant Pere Sallavinera, Veciana i Aguilar de Boixadors, que en la divisió de 1936 s'incloué al Bages) i Anoia pròpiament dita formada pels 25 municipis restants. Els autors i promotors de l'anomenada Segarra Calafina, Joan Graells i Antoni Pladevall (aquest darrer ensems era assessor general de la col·lecció) justifiquen la divisió dient que «calia tractar com a unitat a part aquest sector de la comarca d'Anoia, conegut també com la Calma de Calaf, i recuperar d'alguna manera el seu nom tradicional de Segarra, que avui dia s'ha reservat a la comarca que té per cap administratiu la ciutat de Cervera».

En un principi, pot semblar que les dues propostes esmentades darrerament podrien encaixar una amb l'altra dins del mapa comarcal de la zona. Però cal tenir en compte que entre l'una i l'altra han transcorregut 35 anys de grans canvis econòmics, socials i tecnològics que han afectat sensiblement aquest mapa. Josep Iglésies preveia aquestes transformacions quan escrivia que «Igalada va atraient, és a dir, capturant vers el seu mercat i el seu tràfic els pobles fronterers que pertanyen a zones veïnes i pot arribar fins a anul·lar o disminuir considerablement la importància d'aquestes altres zones, emmenant-se-les totalment o parcialment vers el seu si. Calaf i Santa Coloma de Queralt són, en aquest aspecte, les zones immediates que han d'oferir menys resistència.» (...) «I si un dia els nostres pagesos entren de ple en la motorització de llurs mitjans de transport i cadascú arriba a tenir el seu automòbil, aleshores tots els actuals cercles mercaders catalans restaran canviats, engolits els més febles pels més forts i importants.»⁶

La proposta de la Segarra Calafina, feta a l'edició de la *Gran Geografia Comarcal de Catalunya* per estudiosos vinculats a la vila de Calaf és, si més no, un fet singular que, sense que negui —al nostre entendre— l'evolució i el procés d'integració que ha sofert la comarca d'Anoia des de 1936 fins avui, palesa la personalitat diferenciada que en certa manera conserva l'altiplà de Calaf.

la identitat comarcal

Val la pena estendre'ns sobre quin és el grau d'iden-

tificació de la gent de la comarca amb el nom d'Anoia i quins municipis de fora se senten anoiencs o voldrien pertànyer a Anoia.

El 1931 els ajuntaments de Rubió, Jorba, Sant Martí de Tous, Bellprat i tots aquells situats al seu costat oest, és a dir, els de l'altiplà que va d'Argençola a Calaf, respongueren que es consideraven de la Segarra a l'enquesta de la Ponència de la Divisió Territorial. Un total de 65 ajuntaments de les comarques del Solsonès, l'Urgell, les Garrigues, la Conca de Barberà, la Segarra i Anoia es manifestaren segarrencs; d'altra banda s'identificaren com a alta Segarra les poblacions de l'altiplà de Calaf i com a baixa Segarra els ajuntaments de Santa Coloma de Queralt i la rodalia. La Ponència de la Divisió Territorial de Catalunya s'adonà d'aquest sentiment col·lectiu i va escriure en un dels seus estudis: «Tal volta no hi ha comarca en què el nom [de Segarra] sigui més viu i més arrelat en llavis de tothom però, en canvi, tal vegada no existeix un tros del nostre territori més difícil de puntualitzar».

A l'enquesta mateixa els ajuntaments de Capellades, Vallbona d'Anoia, Cabrera d'Anoia, Piera, Masquefa i la Llacuna respongueren que pertanyien a l'Alt Penedès, i tan sols els ajuntaments d'Igalada, Vilanova del Camí, Òdena, Castellolí, el Bruc, Pierola, la Pobla de Claramunt, Carme, la Torre de Claramunt, Orpí i Santa Maria de Miralles s'identificaren amb la comarca d'Igalada.

Com veurem més endavant, el canvi notable en la identificació comarcal que s'observa avui no és fruit d'una evolució gradual durant els darrers cinquanta anys, sinó un fenomen dels darrers quinze anys. Durant molt de temps la gent de Calaf i la rodalia ha ignorat la capitalitat de Cervera a la Segarra i, a causa del fàcil accés mitjançant el transport ferroviari i de l'alt atractiu comercial s'ha dirigit a Manresa per fer-hi compres i obtenir-hi determinats serveis sanitaris i educatius. Però des de final dels seixanta l'increment del transport propi i el potencial laboral i industrial d'Igalada han fet que la gent de l'altiplà de Calaf es dirigeixi cada cop més a la capital d'Anoia. La població de Prats de Rei ha estat sempre més pròxima i lligada a Igalada i el canvi no ha estat tan notable.

Amb l'aparició, l'abril de 1973, de «Fonts d'Anoia» com a separata mensual del setmanari igualadí *Revista Vida* —i que catorze anys després continua sortint—, es fa evident un cert grau d'identificació amb la comarca d'Anoia per part d'estudiosos de Prats de Rei, Sant Martí de Sèsqueioles i Calaf, que s'ha anat consolidant en els darrers anys. Però aquesta opinió no és unànime; Joan Graells, estudiós calafí, en unes declaracions a *El Correo Catalán* del 19 de setembre de 1980 manifestà que «existeix una àmplia conscienciació, una total conscienciació, de que no som de l'Anoia. Ens sentim segarrencs perquè som segarrencs». Tanmateix, acabà dient que «Calaf té una creixent vo-

COLITA

COLITA

cació industrial que no trobaria acomodament a la Segarra i sí a l'Anoia». I aquí rau la qüestió. Tots els municipis de la franja de l'oest de la comarca fins quasi arribar a Igualada es van identificar amb la Segarra mentre hi predominà la pagesia, però més tard, quan la indústria i els serveis hi van adquirir un cert protagonisme, s'adonaren que l'atracció i la relació amb Igualada era cada vegada més forta.

A la zona de Piera la resistència a ser identificats amb Anoia potser no ha estat tan gran, però tampoc no s'ha d'interpretar que avui la identificació sigui molt forta. En primer lloc, perquè segueixen pesant els lligams agrícoles amb el Penedès i, en segon lloc, perquè la influència de Barcelona és més forta en aquells municipis que són més a prop. Ara bé, en els darrers anys els municipis d'aquesta zona han acceptat —i creiem que han assumit— la seva pertinença a Anoia, malgrat la relació de Masquefa amb Martorell i de Piera (particularment els nuclis de Sant Jaume, la Fortesa i Can Canals) amb Sant Sadurní d'Anoia.

A Igualada la identificació amb la comarca d'Anoia no es posa de manifest fins a principi dels anys setanta. Fins aleshores, els estudiosos, la premsa i les institucions locals segueixen parlant de comarca d'Igualada. El 1947 es creà el Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada, quasi coincidint amb l'esmentat *Assaig sobre l'extensió de la Comarca d'Igualada* de Josep Iglésies. Fins el 1974, que es publicà la *Miscellanea Aqualatensis/2* on apareix el nom d'Anoia, en totes les publicacions editades per aquest centre s'havia parlat de la comarca d'Igualada. Encara el 1972 J. Riba Gabarró publicà un llibre titulat *La Pobla de Clarumunt. Evolució econòmico-social d'un municipi de la comarca d'Igualada*.

La identificació d'Igualada amb la comarca d'Anoia es propicia decididament des del setmanari local *Revista Vida* els anys 1972 i 1973 amb articles de Jaume Ortínez i Vives i Antoni Dalmau i Ribalta. El febrer de 1973 apareix *Estudio de la Comarca de Anoia*, elaborat per l'autor d'aquest article —que també era col·laborador de la *Revista Vida*— i editat pel Consejo Económico-Social Sindical. El febrer de 1973 el bisetmanari *Igualada* comença a incloure alternativament el subtítol de «periòdic de l'Anoya» a la pàgina 3, que s'escriu correctament a partir de l'octubre de 1973, i

apareix de forma permanent a la capçalera del periòdic a partir de l'abril de 1975. És en aquesta època que les més diverses entitats mercantils d'Igualada comencen a utilitzar també el nom d'Anoia amb fins comercials i en iniciar-se el nou període democràtic ja es troba totalment assumit.

El setembre de 1982 apareix el setmanari *Anoia* —posteriorment *La veu de l'Anoia*— amb clara vocació comarcal. Va ser molt ben rebut per tots els municipis i ha ajudat a reforçar el procés d'identificació creixent amb la comarca d'Anoia a les tres zones o subcomarques.⁷

l'atracció de municipis fronterers

Hi ha municipis d'un costat i l'altre de la frontera comarcal que mantenen una doble relació i on lògicament la identificació comarcal de la seva gent no és tan marcada. Aquest és el cas del Bruc, Masquefa, Piera, els Hostalets de Pierola, Cabrera d'Igualada, la Llacuna, Montmaneu i Castellfollit de Riubregós, que actualment pertanyen a la comarca d'Anoia.

El quadre 4 mostra les poblacions que no formen part de la comarca d'Anoia, però que hi tenen una relació estreta o que en determinats moments han mostrat desitjos de voler-hi pertànyer. Aquests desitjos sovint els expressa l'alcalde de la població corresponent. Però els alcaldes canvien i, com que un alcalde no sempre pensa igual que el seu predecessor, pot ser que els desitjos de pertànyer a una comarca o a una altra variïn en funció de gustos personals i d'interessos econòmics o de partit.

Collbató, amb 728 habitants el 1986, és l'únic municipi del partit judicial d'Igualada que no pertany a la comarca d'Anoia. Malgrat que el 1932 l'Ajuntament de Collbató s'identificà amb el Baix Llobregat, i malgrat la influència que Esparreguera i Martorell exerceixen sobre Collbató, un sector de la població veuria amb més bons ulls la integració a Anoia que la permanència a la populosa i complexa comarca del Baix Llobregat.

Castellfollit del Boix, amb 317 habitants el 1986, és un municipi d'una gran extensió que conté el poblet de Maians, que sempre ha estat lligat a Odena i Igualada, i el de Castellfollit del Boix, que ha tingut relació amb totes dues, però que s'ha anat decantant cap a

QUADRE 4

MUNICIPIS EXTERNS RELACIONATS AMB ANOIA					
Municipi	Comarca	Població			Superfície Km ²
		1940	1981	1986	
Collbató	Baix Llobregat	435	592	728	17,74
Castellfollit del Boix	Bages	814	340	317	54,43
Aguilar de Boixadors	Bages	592	219	216	43,02
Santa Coloma de Queralt	Conca de Barberà	3.148	2.728	2.618	33,96
Llorac	Conca de Barberà	287	119	99	22,87
Savallà del Comtat	Conca de Barberà	266	58	62	14,58
Les Piles de Gaià	Conca de Barberà	385	130	132	22,54

COLITA

Anoia en els últims vint anys. La resta de nuclis de població del municipi, si bé en algun cas poden estar més relacionats amb Manresa, són de molt poca importància.

Aguilar de Boixadors, amb 216 habitants el 1986, està inclòs en el Bages coincidint amb la resposta que l'ajuntament donà a l'enquesta de 1931, malgrat que el nom històric i popular és el d'Aguilar de Segarra. Des de sempre el tren ha facilitat la seva relació amb Manresa, relació que s'ha mantingut en els darrers anys. Curiosament, però, la gent d'Aguilar ha anat tradicionalment a vendre els seus productes al mercat de Calaf que és més pròxim.

Santa Coloma de Queralt, amb 2.618 habitants el 1986, és la població de major importància de fora de la comarca d'Anoia que hi té més relació. Això és a causa que la gent de Santa Coloma, que se sent de la baixa Segarra, s'ha sentit sempre molt poc identificada amb la Conca de Barberà, amb capital a Montblanc, i que la potència industrial d'Igualada, lloc de pas cap a Barcelona, ha atret i ha donat feina a molts colomins que diàriament van des de la seva població a la capital d'Anoia. La població de Santa Coloma de Queralt i els municipis de la rodalia —Llorac, Savallà del Comtat i les Piles de Gaià, que avui no sumen més de 300 habitants— ja havien estat inclosos a la conca d'Odena a la primera proposta de Divisió Territorial de la ponència el 1932. Per altra part, Santa Coloma de Queralt ha estat fins fa poc lloc de pas obligat per a la gent de Bellprat que desitjava traslladar-se a la capital de la comarca; per tant, no deixa de ser una contradicció el fet que les dues poblacions no pertanyin a una mateixa comarca.

Tal com escriu Josep Iglésies en el seu *Assaig sobre l'extensió de la Comarca d'Igualada*, «quan hom cerca l'extensió d'una comarca i té exclusivament en la ment la que és objecte del seu estudi, cau en la tendència de donar-li l'extensió màxima. Aquest error esdevé més vistent quan el delimitador és un nadiu entusiasta de la comarca que delimita». Això succeí precisament en la proposta que féu l'Ajuntament d'Igualada a la ponència el gener de 1933, quan identificà 48 municipis dins de l'àmbit de la «Comarca d'Igualada».⁸

No volem, per tant, que s'interpreti aquí la menció de determinats municipis fronterers com una proposta de delimitació comarcal, ja que el mateix es podria fer en sentit invers amb els municipis de l'actual comarca que tenen també lligams amb altres comarques. Tan sols es pretén deixar constància i donar a conèixer aquells municipis que tenen una relació o identificació feble o intensa, però palpable, amb la comarca d'Anoia.

la reordenació territorial de Catalunya

El que fins ara s'ha fet ha estat analitzar quina és la

comarca o comunitat humana d'Anoia i en quin grau s'hi identifica la gent dels seus pobles. Aquest estudi, centrat en la demarcació comarcal, no ha de fer pressuposar al lector que qualsevol reordenació territorial de Catalunya hagi de tenir com a solució les comarques. Tot depèn de quines funcions han de tenir aquestes demarcacions o de quines funcions se'ls ha d'assignar. Voldríem que això quedés molt clar.

Si el que es pretén és descentralitzar els serveis de la Generalitat ens sembla que fer-ho en 38 comarques, que és el nombre que se'n crearen el 1936, és dispersar massa la gestió, i, per tant, potser un nivell d'administració com les vegueries o supercomarques, set o nou per a tot Catalunya, seria més idoni. Tanmateix, la creació de les vegueries comportaria un problema per a Anoia ja que la seva gent no s'identifica amb cap supercomarca. Ara bé, si s'hagués de prendre una decisió en aquest sentit, la solució menys dolenta —perquè no podríem pas dir que fos la bona— seria formar part de la vegueria o regió VII, junt amb el Solsonès, el Berguedà i el Bages, tot i que la relació d'Anoia amb aquestes comarques és molt minsa, però és que la que té amb altres comarques és nul·la.⁹

Si, per altra part, el que es pretén és dissenyar uns ens supramunicipals que col·laborin en la gestió local dels ajuntaments, creiem que la comarca catalana amb una mitjana de vint-i-cinc municipis és massa gran. La proposta de les *municipalies* que va fer J. Clusa i L. Casassas el 1981 ens sembla molt més correcta des d'un punt de vista tècnic, ja que cada *municipalia* agruparia una mitjana de vuit municipis.¹⁰ En el cas de la zona d'Anoia els autors en proposaven quatre, centrades una a Igualada, i les altres a Calaf, Capellades i Piera.

Finalment, si el que es pretengués fos donar una representació política adequada a tots els territoris i comunitats de ciutadans dins el conjunt de Catalunya, la comarca podria ser la demarcació idònia. La comarca seria la circumscripció electoral per a les eleccions al Parlament català i, com a mínim, tindria un diputat; així, totes les comunitats de Catalunya tindrien vot i veu. Però això comportaria ampliar el nombre de diputats si es volgués mantenir el sistema d'elecció proporcional.

L'objectiu o finalitat de la delimitació comarcal aprovada per la Generalitat el 1936 era establir unes divisions que fessin de continents dels serveis descentralitzats pel govern de la Generalitat d'aquell temps. Per tant, les comarques no van ser ideades per exercir com a ens supramunicipals.

L'Estatut d'Autonomia de Catalunya de 1979, amb què ens regim avui, diu que la Generalitat «estructurarà la seva organització territorial en municipis i comarques» i que una llei del Parlament regularà l'organització territorial de Catalunya. Durant l'any 1986 les diferents forces polítiques han presentat al Parla-

COLITA

COLITA

ment documents de treball i avantprojectes de llei amb la finalitat d'aprovar amb el consens més ampli possible la reordenació territorial de Catalunya. Reordenació que es troba limitada per la pervivència de les províncies que imposa la Constitució de 1978.

Sembla que, d'acord amb el mandat de l'Estatut, les comarques, amb una delimitació semblant a l'actual però amb possibilitats de ser retocades, són el centre de la reforma que prepara el Parlament de Catalunya. Les comarques seran entitats locals amb personalitat jurídica pròpia i plena autonomia, amb competències sobre ordenació del territori i urbanisme, assistència sanitària, serveis socials, cultura, cooperació en l'ensenyament i medi ambient, i sobre aquells serveis que hi traspassin els municipis (de manera voluntària, forçosa o per incapacitat de gestionar-los), les diputacions i la Generalitat.

Perquè aquesta reforma tingui èxit hi ha dos grans condicionants de naturalesa molt diferent. El primer són els desequilibris territorials i demogràfics que hi ha entre les zones de muntanya, les zones rurals i urbanes i l'àrea metropolitana de Barcelona. Això fa que una fórmula única i uniforme no pugui resoldre, des d'un punt de vista d'eficiència econòmica, la situació de l'administració local catalana. El segon condicionant és l'alteració del poder polític que comportarà una reforma d'aquest tipus a Catalunya, fet realment problemàtic des de la perspectiva dels partits polítics, però molt menys per als ciutadans.

Malgrat que la proposta de les *municipalies*, que agruparien entre 5 i 10 municipis per proporcionar serveis de caire supramunicipal, seria per nosaltres la solució tècnica més idònia, la implantació de la comarca com a entitat local pot no ser un fracàs a Anoia, ja que no s'hi preveuen problemes d'ordre polític ni econòmic ni administratiu. La creació de la comarca d'Anoia amb els seus òrgans de govern i gestió permetrà proveir d'uns determinats serveis d'una manera més eficient a tots els ciutadans, i cooperar en el subministrament de serveis típicament municipals per a aquells ajuntaments que els sol·licitin, especialment per als 26 municipis de la comarca que tenen menys de dos mil habitants.

Els dissenyadors de la comarca administrativa d'Anoia l'any 1936, que eren conscients de la manca de cohesió de la comarca que creaven, poc es podien esperar que al cap de cinquanta anys la comarca hauria tingut un procés d'integració clarament perceptible i que avui la gent dels municipis s'identificaria majoritàriament amb el nom d'Anoia, tot i que, potser cal distingir encara entre Anoia segarrenca, la de la zona de Calaf, i Anoia penedesenca, la de la zona de Piera. Gràcies a aquesta nova situació de major identitat de la comarca, Anoia pot assimilar, de manera profitosa i sense els traumes que potser es donaran en altres indrets i a diferents nivells, la reordenació terri-

torial que el Parlament aprovarà per al conjunt de Catalunya. Si els fets s'esdevenen tal com els preveiem, la comarca d'Anoia deixarà definitivament de ser un projecte de paper per esdevenir una realitat cada cop més viva, i confiem que profitosa, per a la seva gent.

JOAQUIM SOLÉ VILANOVA

Economista

NOTES

1. Vegeu el pròleg d'A. Dalmau Ribalta al llibre de J. Solé Vilanova, *Visió Econòmica de l'Anoia*, Col·lecció Catalunya Comarcal, Caixa d'Estalvis de Catalunya, 1984.
2. Vegeu una extensa i recent anàlisi sobre els aspectes socio-econòmics de la comarca al llibre *Visió Econòmica de l'Anoia*.
3. Vegeu Josep Iglésies, «La comarca com a unitat geogràfica» a la *Geografia de Catalunya*, vol. I, Aedos, 1968.
4. La manca d'iniciatives per part d'Igualada que facilitessin la relació i integració dels municipis de la comarca ja es posava de relleu en un treball nostre publicat en dues parts amb el títol «La responsabilitat comarcal de la ciutat d'Igualada» al bisetmanari *Igualada*, el 24 de novembre i l'1 de desembre de 1979.
5. Vegeu un recull d'aquestes i altres propostes a Josep Iglésies, *Assaig sobre l'extensió de la Comarca d'Igualada*, Igualada, 1938 (1948). Un treball recent de Lluís Casassas, «Per la definició de les terres de l'Anoia» a *Història de les comarques de Catalunya: Anoia*, vol. I, edicions Parcir, Manresa, 1986, fa un repàs dels estudiosos que des del segle XVI han intentat identificar amb una o més comarques la zona d'Anoia.
6. Vegeu l'*Assaig...*, pàg. 147-148.
7. A la primavera de 1985 es presentà el llibre *Visió Econòmica de l'Anoia* als 13 principals municipis de la comarca. L'elevada assistència de públic a totes les presentacions és una prova recent del creixent grau d'identificació amb la comarca d'Anoia.
8. Vegeu «L'Avant-projecte d'Estructuració de la «Comarca d'Igualada» de l'Ajuntament d'Igualada» *La genesis de la divisió territorial de Catalunya (1931-1936)*, d'Enric Lluch i Oriol NeHo, Diputació de Barcelona, 1983, pàg. 310-311.
9. Vegeu l'article d'Antoni Dalmau Ribalta, «L'Anoia: un cas singular» publicat al bisetmanari *Igualada* l'11 de març de 1981, i reproduït a *El Debat de la Divisió Territorial de Catalunya (1939-1983)*, d'Enric Lluch i Oriol NeHo, Diputació de Barcelona, 1984, pàg. 1.073-1.075. En aquest treball es fa un diagnòstic semblant sobre la identitat de la comarca d'Anoia i sobre la seva difícil adscripció dins d'una vegueria o regió. Vegeu també el llibre (*Visió econòmica de l'Anoia*), cap. I.
10. Vegeu J. Clusa i L. Casassas, *L'organització territorial de Catalunya*, Fundació Jaume Bofill, Barcelona, 1981.

COLITA